

GEISTINGEN en zijn HEILIGEN

Examenopdracht Volkskunde van de opleiding Toeristische Gids Limburg
2007-2008

Inge Franssen

Inleiding

Ik heb Geistingen en zijn (patroon)heiligen als onderwerp voor mijn werkstuk gekozen. Geistingen is een dorp en deelgemeente van de gemeente Kinrooi in Belgisch Limburg, gelegen tussen Kessenich en Ophoven.

De patroonheilige van Geistingen: Sint Lambertus

Sint-Lambertus is de eerste patroonheilige van Geistingen. Lambertus van Maastricht was bisschop van zijn geboorteplaats Maastricht tussen 670 en 706. Naar men aanneemt werd hij in 638 geboren. Hij hield zich voornamelijk (en succesvol) bezig met het kerstenen van Limburg. Er zijn daarom verschillende kerken aan hem gewijd. Hij is ook de kerkpatroon van Geistingen. Op 17 september 706 werd Lambertus te Luik op brute wijze met een lans om het leven gebracht. Meteen daarop werd hij reeds als martelaar vereerd. Hieruit vloeide voort dat zijn naamdag 17 september is en zijn attribuut een lans. Eerst werd hij in Maastricht begraven, maar zijn opvolger Hubertus liet zijn overblijfselen naar Luik brengen, toen die daarheen zelf ook zijn bisschopszetel verplaatste. De naam "Lambertus" betekent "de in het hele land schitterende". Hij is de patroon van de textielarbeiders.

Afbeelding: Lambertus van Maastricht

Afbeelding: de Sint-Lambertuskerk van Geistingen

De reden waarom Sint-Lambertus schildhouder in Geistingen is, is de volgende. Neeritter en Ophoven-Geistingen behoorden via Horn tot het graafschap Loon. Een gedeelte van de gemeente behoorde tot 1795 tot het Kathedraalkapittel van Sint-Lambertus te Luik. Vandaar deze keuze.

Het Sint Lambertuskapelletje

Vlakbij het vroegere gemeentehuis (in Ophoven) stond een bakstenen kapel ter ere van Sint-Lambertus. Wetende dat de inwoners van Geistingen en Ophoven vijandig tegenover mekaar stonden, valt het op te merken dat men hier tot 1958 Lambertus al vereerde. Het was echter geen bijzonder fraai bouwsel, omdat er nogal met pleistercement was gewerkt. In Geistingen rezen deze monumentjes vanaf 1850 uit de grond op. De kapel van Sint-Lambertus, zou gebouwd zijn door de familie Gielen-Theybers. Het bouwjaar is onbekend, maar op een kaart van 1881 staat de kapel al aangegeven. De Heilige Lambertus werd er vroeger vereerd voor gevallen van razernij en ook wel tegen luizenplagen. De begankenis had plaats op 8 september. In latere jaren nam de familie Nulens de zorg over deze kapel op zich. Bij de aanleg van nieuwe wegen, werd in 1958 alles afgebroken waardoor elk spoor werd uitgewist. Elk godsdienstig monumentje getuigt van de ingetogen volkse devotie van onze voorvaderen. Zoals het Sint Lambertuskapelletje brokkelden ze af samen met ons geloof. Heel wat gewijde gebouwtjes in de gemeente Kinrooi gingen tegen de vlakke of vervielen in puin.

Sint-Lambertuskermis op 17 september

De eerste kermis in Geistingen vindt plaats op 17 september, naamsdag van de patroonheilige Sint-Lambertus, als die op een zondag valt. In alle andere gevallen organiseert men de kermis de 1ste zondag erna. De tweede kermis is de zondag na Allerheiligen. Deze kermis wordt gehouden rond de periode van de naamsdag van de heilige Sint-Hubertus. Men viert deze op 3 november. De traditie is dat sommige gelovigen een stukje brood van thuis meebrengen om het in de kerk te laten zegenen. Dit Hubertusbrood wordt door mens en dier gegeten tegen hondsdolheid.¹ Onder het strenge oog van de pastoor en de nonnen mocht Geistingen dus tweemaal per jaar kermis vieren. Een dag waar men naar uitkeek. Vroeger werd immers nog echt ker(k)mis gevierd. Op deze dagen werd de verjaring van de kerkwijding gevierd. Men trommelde de hele familie op. Het was trouwens één van de weinige keren, buiten een begrafenis, dat men zich zag. Men slachtte vee, bakte vlaai en er werd ook stevig gepinteliërd. Op die dag deed men op de boerderij enkel het hoog nodige. Tot 1953 stond alleen het winkeltje van Jefke Erna en Mieke Mols op de kermis. Vanaf 1953, dus al meer dan 50 jaar, zijn het echtpaar François Cavé en zijn inmiddels overleden echtgenote Louise Janssen en hun kinderen de gastheren voor zowel de Sint-Lambertus als de Novemberkermis. Toen de pastoor eens bezwaar maakte tegen de overdekte rups, antwoordde François gevat: “De rit in de rups is veel te kort om mekaar vast te pakken, achter uw kerk gebeurt veel meer”.² Tegenwoordig heeft de kermis in Geistingen voor vele mensen geen religieuze betekenis meer. Het is eerder een zondag om gezellig met de familie samen te zijn of een pint te gaan pakken, zoals op de meeste plaatsen.

1 Interview met Pastoor Jaak Leen, 72 jaar, Kessenich

2 Interview met Mevrouw Gertrudis (Truïke) Janssen, 82 jaar, Gepensioneerd, Geistingen

Afbeelding: Sus Cavé op een Sint-Lambertuskermis in Geistingen

Jaar- en veemarkt

In Geistingen was onder andere rond 1890 een jaarmarkt. Deze werd steeds de maandag na de naamdag van Sint-Lambertus gehouden. Het was net de supermarkt van nu, waar men van alles, van koeien tot knopen, kon kopen en verkopen.

JAAR- EN VEEMARKTEN	
<p>ASCH. — Daags na St. Evinius in Januari (indien dit feest op een zondag valt, is de markt 's maandags; de laatste zaterdag in April; dinsdags na den zondag volgende op O. L. V. Geboorte in September.</p> <p>BOCHOLT. — Den 3ten maandag na Paschen; 's daags na St-Laurentius in Augustus; 's maandags na Allerheiligen.</p> <p>BRÉE. — Den 5 December (op een zondag vallende, is de markt daags te voren); maandag der goede week; de eerste maandag in Augustus.</p> <p>EXEL. — De eerste maandag na O. L. V. Lichtmis; de eerste maandag na beloken Paschen; de laatste maandag voor St-J in (ingeval dit feest op een maandag valt, wordt de markt denzelfden dag gehouden; de eerste maandag na den 15 Augustus.</p> <p>GEYSTINGEN. — Maandag na St. Lambertus.</p> <p>GENCK. — Maandag na 2 Februari; den eersten maandag van Maart; den eersten zaterdag van April; 's maandags vóór 15 Mei; den 3den maandag van Juni; den laatste zaterdag van Juli; den eersten zaterdag van September; den laatste maandag van October; den tweeden maandag van December.</p>	<p>GRUYTRODE. — Zaterdag voor beloken Paschen; op een na den laatste dag daags te voren.)</p> <p>GERDINGEN. — Dinsdags na den eersten zondag in Mei.</p> <p>HAMONT. — De eerste dinsdag van Maart; op 10 Mei (St-Job); de eerste dinsdag van Augustus, op den dinsdag voor 28 October of kermisdinsdag.</p> <p>HECHTEL. — Donderdag na 15 Januari; dinsdag in de goede week; maandag voor den 10 Augustus; donderdag na den laatste zondag van September.</p> <p>LANAEKEN. — Den 14 Mei; den eersten dinsdag van Maart; den 28 October.</p> <p>MAESEYCK. — VEE-EN-PAARDENMARKT 's maandags na St-Joseph; VEEMARKTEN den dinsdag ter kermis in de maand Juni; des maandags</p>
<p>voor St. Lambert (als St. Lambert op een maandag valt, is het den dag zelve); 's daags voor 's te Lucia.</p> <p>MAESTRICHT. — Paardens- & veemarkten; den tweeden dinsdag in Januari, Maart, Juli en November, dinsdag na den zondag in September en den 15 Mei. Iederen dinsdag veemarkt.</p> <p>MECHELEN. — Den 3den dinsdag in April, den 3den dinsdag van October.</p> <p>MEEUWEN. — Vastenavonds maandag, 17de Februari; Dinsdag na Paschen, den 8 April; dinsdag na Pinksteren, 27 Mei; den laatste maandag van Juli, 28 Juli; dinsdag na den 10 October, 14 October; maandag na St-Martinus, 17 November.</p> <p>NEERITTER. — Den 1ste October of den 15 December (Ste Lucia) gemarkeerd.</p> <p>NEEROETEREN. — Veemarkt; des maandags voor Lichtmis; zijnde</p>	<p>14 Maart; den woensdag na St. Joannes Baptiste, zijnde volgende op den eersten na St. Lambertus, zijnde den maandag der maand November.</p> <p>NEERPILT. — Maandag na den zondag van linsdags na den zondag van</p> <p>OPHOVEN. — Den 1sten dag na</p> <p>OPITTER. — Den eersten dag op maandag voor H. 's maandag van October; op dag op zondag valt, is de</p> <p>OPOETEREN. — Zaterdag; den laatste zondag van den 10 November.</p>

Afbeelding: Uittreksel uit een krant rond 1890

Processie

In 1901 trok de pas opgerichte fanfare voor het eerst uit in de Sint-Lambertusprocessie. Dit was, na vele mislukkingen, de eerste organisatie die de parochianen kon binden. De processie trok uit met Sint-Lambertuskermis omstreeks 17 september. Alle verenigingen, ook de harmonie en de schoolkinderen stonden paraat. Het was een prachtige ommegang. In kleurrijke klederdracht werden allerlei taferelen uit de Gewijde Geschiedenis uitgebeeld. Alzo werden ongeveer alle mogelijke Lieve Vrouwen opgevoerd. Lèneke van Verlinden en Truke van Naardes beeldden elk jaar zo'n maagd uit, die omgeven werd door engeltjes. Jammer dat door het favoritisme van de begijnen en consoorten enkel zij "die goed gezien waren", de mooiste rollen kregen. Aldus ervoeren de achteropgestelden de eerste (christelijke) onrechtvaardigheid. Terwijl hemelse gezangen opklonken uit de overvolle kerk, vertrok in serene piëteit rond 1936 de processie aan het klooster. Toen was Geistingen nog een filiaal van de hemel. De processie was een geestelijk gebeuren waar maanden voorbereiding aan voorafging. De grote mensen bouwden arken, legden zandtapijten aan met kleurrijke bloemen en boorden de weg af met versierde dennen of paaltjes met vlaggetjes. De jonge meisjes maakten honderden rozen en de kinderen strooiden manden en manden bloemknoppen uit over het ganse traject. En aan de voordeur werd er om ter mooist versierd. Trouw aan de traditie werd in elke deur- of vensteropening bij het uittrekken van de processie op een mooi kanten lakentje een heiligenbeeld geplaatst met bloemen en brandende kaarsen. Mijnheer pastoor droeg het Heilig Sacrament plechtig voortschrijdend onder een mooie gouden hemel. Heel het dorp was van jong tot oud op de been. Afwisselend biddend, zingend of luisterend naar de harmonie, die o.a. het "Lauda Jerusalem" speelde, trok de kleurrijke stoet van de ene naar de andere in bloemen getooide wachtkapel, waar even halt gehouden werd voor de zegening. En van zodra de processie binnen was, openden de foorkramers de kermis. Langzaam verdwijnt God samen met de processies uit het Geistinger gezichtsveld. Rond 1977 is er wel weer een processie geweest maar dan zonder engelkes, want hun veren waren zoekgeraakt en er liepen ook nog geen heiligen in. Maar volgens de gevierde schrijver Donaat Snijders was alle terugkom moeilijk en moest men ergens beginnen. De harmonie speelde, er was een heleboel volk en de klokken hebben geluid. Tegenwoordig wordt er helaas helemaal geen Sint-Lambertusprocessie meer georganiseerd.

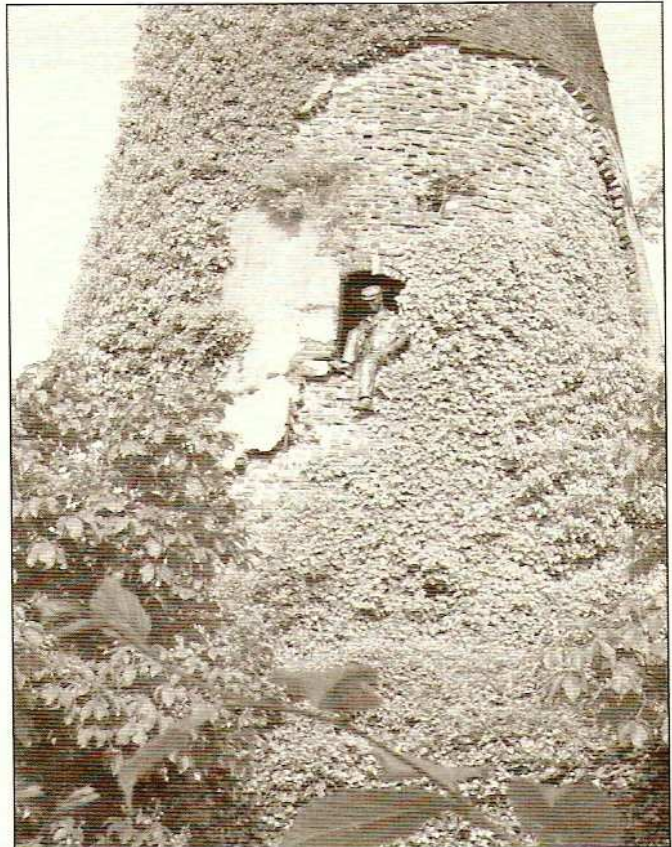
Afbeelding: processie waar de kinderen de potretten dragen van alle Geistinger priesters

Bijnaam “(Schijn)heiligen” van Geistingen

In elke deelgemeente van Kinrooi krijgen de dorpelingen tijdens de carnavalperiode een bijnaam. Deze iets meer zegt over het karakter of de kenmerken van de mensen uit het dorp. Die van Kessenich worden dan de “ertesjieters” genoemd, die van Kinrooi de “rappetappers”, die van Molenbeersel de “gaapplepels”, die van Ophoven de “kînjjer” en ja die van Geistingen de “(schijn)heiligen”. Hoe kwam men aan deze bijnaam? Voor buitenstaanders (mensen uit een ander dorp) was het een scheldwoord of toch niet veel minder. In Geistingen bestond van alles wat ergens anders niet bestond. Deze eigenaardigheden hadden allemaal met religie te maken. In Geistingen had men een “beiaard” en een Lourdes-grot, er kwam een bisschop vandaan, men kon er de eremissen nauwelijks bijhouden, daar hadden ze missionarissen in Azië en Afrika en een zustersklooster met een eigen kapel. De heiligen van Geistingen. Er werd mee gelachen maar dat lieten de inwoners van Geistingen zich niet aangaan. De Geistingenaren bevonden zich er goed bij. Het was tenslotte veel beter dan de “ertesjieters” van Kessenich. Daar moesten ze allemaal werken voor de baronnen in het kasteel. Ze kregen er regelmatig soep van erwten in plaats van bonen. Met het vanouds bekende gevolg! Dat was helemaal niets om over naar huis te schrijven. Nee, in Geistingen vonden ze deze bijnaam zelfs passen want als ze het in menig opzicht soms toch niet konden halen, hoefden ze maar de Luiker Bisschop Rutten van stal te halen. Daar kon niemand tegenop! In Neeroeteren riepen ze als waarschuwing voor een vrijer uit Geistingen: “Meisje pas op, die hebben de Lieven Heer oppe “kraomenak”³, maar den duvel in ’t hart!” Was het dan toch zo dat er een hoop schijnheiligen rondliepen? Er leefde wel een verdoken strijd tussen een traditioneel partij-christendom en de nieuwere visies die werden verkondigd door activisten, ideeën van losmaking van Kerk en Staat. De Geistingenaren wisten wel dat ze geen echte heiligen waren, dat ze mopperachtig deden en niet zo heel volgzaam waren wanneer de pastoor iets voorhield. Maar overal bad men de rozenkrans en geen mens ontbrak bij de parochiale feesten. Men voelde zich er één. Wanneer iemand terug kwam “van den troep” kwam het er altijd op neer dat het goed was thuis te zijn en men niet meer wilde vertrekken. Voor Geistingenaren was de familie heilig. Men had de warmte van het gezin dat meeliep in de tred van het kerkelijk jaar. Het “verrassen” met nieuwjaar, het bidden thuis, waar overal kruisbeelden stonden en hingen, naast de heiligen onder hun stulp. Het devotielampje en kaarsen als er iets scheef zat. Het godsdienstige doortrok, vaak onbewust, de sfeer die men inademde. Het was een tijd van “plichten”: de vijf en de tien geboden en dan meedoen aan alles wat “voor ’t goed was” (offers op zijn tijd en kleine diensten). Langzaamaan gaan de jaren verder en luisterde de toenmalige jeugd (1965) met verbazing naar de verhalen van toen. De heiligen hebben voorlopig hun beste tijd gehad. Men hoort niet veel meer van de “heiligen van Geistingen”. Noch van de echte, noch van de zogenaamde. Het enige moment in het jaar dat er telkens weer opnieuw aan de “heiligen” van Geistingen gedacht wordt, is met carnaval, wanneer men in Café Pallieter een eigen prins uitkiest om hun in het nieuwe jaar te vertegenwoordigen. De nieuwe prins carnaval leest elk jaar zijn voornemens voor en sluit af met de leuze “Heiligen van Geistingen alaaaf”. Daarop roepen ook de mensen in het café de leuze “Heiligen van Geistingen alaaaf” als bevestiging dat men akkoord gaat met de voornemens van de kersverse prins. Hierna worden alle glazen op kosten van de prins gevuld en feest men door tot in de vroege uurtjes. Verder worden er tussen pot en pint nog graag enige herinneringen opgerakeld over de groep jonge catechisten die pastoor Willy Reyskens het bloed dikwijls onder de nagels uithaalden. Zo was het verplicht om elke zaterdagochtend vroeg uit de veren te zijn om de catecheseles bij te wonen als voorbereiding op het Heilig Vormsel. Daar hadden die knapen natuurlijk niet altijd evenveel zin in. Ze verstopten zich al wel eens, waarop de

3 Oppe kraomenak = meedragen op de rug

pastoor hun moest komen zoeken en er weer een half uur van de les gemist werd. De groep 12-jarigen die in 1990 gevormd werd, haalde echter ook groter kattenkwaad uit. Zo waagde de jonge knaap D. Segers het om voor de aanvang van de les een condoom aan het beeld van het H.-Paterke van Hasselt te hangen in het Mariapark. Pastoor Reyskens liep elke zaterdag door dat park van de pastorie naar de school. Dat wisten de catechisten maar al te goed! Natuurlijk was de pastoor razend en ze zijn die dag allemaal iets langer moeten blijven!⁴ Waar we vandaag ook nog sporen terugvinden van de Heiligen van Geistingen is aan de korenbloemmolen op de Heirweg. Hier kreeg het Sajelmènke⁵ een plek in de wrakke uitkijktoren van de korenbloemmolen om een oogje in 't zeil te houden. Het verhaal gaat als volgt: Tot aan het eind van de vorige eeuwwisseling woedde er een stevige stammentwist tussen de twee dorpen Geistingen en Ophoven. Er was simpelweg geen chemie tussen beide kernen. Zonder kleerscheuren riskeerde niemand de natuurlijke grens van de Witbeek te overschreden. De Witbeek kruist even verderop de Heirweg. Wanneer die van Ophoven absoluut toch naar Kessenich moesten of die van Geistingen naar Maaseik, huurde men zich tegen zware betaling een bink als lijfwacht in.⁶ De nieuwste bewoners van de Heirweg vroegen de gemeente een gezellige rustbank te plaatsen aan de molen en gaven beeldhouwster Gerda Monsieurs-Coolen uit Kessenich opdracht om het bronzen beeld genaamd “Sajèlmenke” te gieten. Nu hangt hij uit de Korenbloemruïne langs de oude Romeinse Heirbaan. Hij kijkt uit over het Merovingisch grafveld uit de 6de-8ste eeuw na Christus, waarop midden vorige eeuw ook nog echte voetbalveldslagen werden uitgevochten. Natuurlijk werd er gewonnen van die van Ophoven. Maar ruzies en grenzen vervagen. Tegenwoordig staat het “Sajèlmenke” symbool voor het grote samenhangingsgevoel tussen “de Heiligen” van Geistingen en “de Kènjer” van Ophoven. Er worden door de bewoners van de Heirweg zelfs “uchteraovendjen” gehouden. Er wordt dan een heuse bijpraatavond georganiseerd en burens uit Ophoven en Geistingen zitten in vrede bij mekaar. Dit is zeker een initiatief dat navolging verdient. Verder kan men op de sajèlbank weemoedig terugkijken op het verleden, charmant worstelen met het heden en nieuwsgierig vooruitblikken op de toekomst en zo het babbelen of “sajelen” in ere houden.

Afbeelding: het “Sajèlmenke” in de korenbloemmolen

4 Interview met Bart Stultiens, 29 jaar, leraar

5 Persoon die veel babbelt

6 Interview met Guido Franssen, 53 jaar, arbeider

Bibliografie

Lamberts J,

2001, *Volksgebruiken in de loop van het liturgisch jaar*, 1ste uitgave, Averbode:
Berne, 178-183

Gerits G,

2006, *Beeldige wandeling door tijdloos Geistingen*, 2de uitgave, Opglabbeek:
Paesen, 753p.

Geschied- en Heemkundige Kring Kinrooi,

1981, *Waar men gaat langs onze wegen*, Nieuwkerken: Ten Bos, 21

Snijders D,

1977, *De Heiligen van Geistingen*, s.l., 18p.

Snijders D; Geerkens H,

1966, *Ophoven en Geistingen door de eeuwen heen*, s.l., 184-192

Provincies Limburg,

2001, *Limburg en Limburg*, Hasselt: het Belang van Limburg, 42-45

Smet W,

1991, *Kijk op Kinrooi*, s.l.: VVV-Infodienst Kinrooi vzw, 15